

Overzicht van deelonderzoeken Lectoraat Gemeenteopbouw

Inleiding

In het Werkplan Lectoraat Gemeenteopbouw (2006-2010) wordt het onderzoeksdeel van het Lectoraat gepresenteerd in vijf onderzoekslijnen. Het doel van dit document is deze onderzoekslijnen uit te werken in een aantal consistente deelonderzoeken.

De centrale aandachtspunten bij het onderzoek zijn: 1. kennisverwerving omtrent het beroepsmatig dragen van verantwoordelijkheid in kerken, in het bijzonder in situaties van verandering, 2. kennisverwerving omtrent de beroepspraktijk van de HBO-theoloog, in het bijzonder in de kerken. Deze twee vragen vormen de rode draad van de hieronder geformuleerde deelonderzoeken.

De deelonderzoeken worden gepresenteerd in twee fasen. De onderzoeken die zijn genoemd onder 1-4, zijn primair gericht op het *beschrijven* van de situatie, terwijl de onderzoeken onder 5 gericht zijn op het vormen van *hermeneutische kaders* waarmee de resultaten van 1-4 geïnterpreteerd kunnen worden. De tweede reeks onderzoeken kan weliswaar min of meer parallel aan de eerste reeks gestart worden, maar zal niet afgerond kunnen worden zonder de resultaten van de eerste reeks verwerkt te hebben.

Het onderzoek onder 1 betreft een trendonderzoek. De plaats van dit onderzoek in de hele serie van onderzoeken betekent niet dat het lectoraatsonderzoek geheel is opgezet vanuit de context naar de kern. Wel is het belangrijk deze grotere ontwikkelingen steeds in het oog te houden bij de verschillende deelonderzoeken.

NB: De deelonderzoeken zijn hier vooralsnog geformuleerd alsof er nog niets is onderzocht op dit terrein.

Deelonderzoeken

0. Formuleren van werkdefinities

Coördinatie: Stefan Paas

Omschrijving: op basis van een eerste verkenning in de literatuur moeten werkdefinities worden opgesteld van de termen 'leiderschap / leider / leiding', 'ambt / dienst', 'charisma / gave', 'bediening'. Zulke definities verhelderen de discussies in het Lectoraat en zij hebben een heuristische waarde in het literatuuronderzoek en het empirisch onderzoek.

Kernvraag: op welke manier kunnen de onderzoekers een consistente definitie van de genoemde begrippen hanteren, die voldoende open is om te dienen als zoekinstrument bij het verdere onderzoek?

Methode: literatuuronderzoek en onderlinge consultatie.

Uitvoering: de hele kenniskring, aan de hand van voorbereide notities.

Product: een document met werkdefinities.

Doelgroep: medewerkers aan het onderzoek van het Lectoraat.

Tijd: 20 uur.

Deadline: 1 november 2006.

1. *Onderzoek naar maatschappelijke ontwikkelingen met relevantie voor de kerkelijke praktijk*

Coördinatie: Pieter Boersema en Stefan Paas

Omschrijving: (a) een beschrijving en analyse van de huidige maatschappelijke positie van de HBO-theoloog, gebaseerd op de resultaten bij onderzoekslijn 4, alsmede een beschrijving van enkele markante maatschappelijke trends die invloed hebben op deze positie. Op basis van deze analyse worden enkele lijnen doorgetrokken naar de toekomst; (b) beschrijving van theologisch-hermeneutische kaders met behulp waarvan deze ontwikkelingen kunnen worden geduid.

Kernvragen: (a) wat is de huidige maatschappelijke (kerkelijke) positie van HBO-theologen?, (b) welke maatschappelijke trends zullen die positie bevestigen dan wel veranderen?, (c) welke theologische betekenis kan aan deze verschuivingen worden gegeven?

Methode: a. empirisch onderzoek bij lijn 4, b. literatuurstudie (cultuurtheologie), c. rondetafelgesprekken en expertmeetings. Voor sociologische analyse kan wellicht gebruik worden gemaakt van de promotiestudie van **Teus van de Lagemaat**.

Product: artikel(en), verwerking in publicatie onder 5.

Tijd: 1000 uur (6 maanden voltijdsbelasting), vanaf medio 2007.

Deadline: 1 januari 2008

2. *Onderzoek naar de positie van de kerkelijk werker in kerkelijke discussies en documenten*

2.1. *Onderzoek naar de officiële neerslag van kerkelijke discussies op bovenplaatselijk niveau in protestantse en reformatorische gemeenten*

Coördinatie: Gert Noort

Omschrijving: onderzoek naar de positie van de kerkelijk werker in actuele (na 1995) officiële, bovenplaatselijke kerkelijke documenten (PKN, GKV, CGK, NGK), in aansluiting bij het reeds verrichte onderzoek door Henk Post.

Kernvraag: op welke manier wordt de kerkelijk werker gepositioneerd in deze documenten? Met speciale aandacht voor het verschil in positionering tussen de kerkelijk werker en de predikant.

Methode: literatuurstudie en analyse van synoderapporten, kerkrecht en CAO's. Dit onderzoek is al grotendeels verricht door Henk Post. Het zal zich richten op verdieping, eventuele lacunes en uitbreiding van dit onderzoek (bijvoorbeeld voor wat betreft literatuur uit de evangelische beweging?). Ook een vergelijking tussen de officiële synodale discussies en de arbeidsrechtelijke neerslag daarvan in de CAO van kerkelijk werkers kan hierin een plaats krijgen.

Uitvoering: deze studie vereist theologisch-analytisch vermogen, maar ook juridische know-how. Zij zal bij voorkeur moeten worden uitgevoerd door een academische theoloog met kennis van het kerkrecht. Wellicht kan **Helene Oostenbrink** (ETF) hier iets betekenen. Zou voorts **Henk Post** misschien hierop nog verder onderzoek willen doen? Wat de CHE betreft: **Jan Marten Praamsma** heeft ervaring met documentanalyse en heeft belangstelling voor dit onderzoek.

Product: 1. vergelijkend overzichtsartikel in een blad dat in deze kerken wordt gelezen (misschien een populair 'trendbeschrijvend' artikel in een blad als CV.Koers?), 2. presentatie tijdens de eerste studiedag namens het Lectoraat.

Doelgroep: kerkelijke beleidsmakers op plaatselijk en bovenplaatselijk niveau, HBO-theologen in het werkveld

Tijd: 240 uur (6 weken voltijdsbelasting)

Deadline: 1 februari 2007

2.2. *Onderzoek naar de beleving van de kerkelijke discussies bij de sleutelfiguren, n.a.v. de besluitvorming tijdens de PKN-Synode van 2006*

Coördinatie: **Jan Hoek**

Omschrijving: onderzoek naar de beleving 'achter' de officiële discussie rondom het rapport over kerkelijke professionals tijdens de PKN-Synode van 2006.

Kernvraag: in hoeverre kan de uitkomst van de officiële discussies rekenen op hartelijke instemming van degenen die de discussies hebben gevoerd? Met andere woorden: hoe groot is het compromiskarakter van de officiële kerkelijke besluitvorming op het gebied van de kerkelijk werker / HBO-theoloog?

Methode: interviews met enkele sleutelfiguren tijdens de synodale discussies in de PKN.

Product: verwerking in andere publicaties en in presentatie tijdens eerste studiedag namens het Lectoraat.

Doelgroep: idem als bij 2.1.

Uitvoering: een **emerituspredikant**, met goede ingang bij deze figuren en met een onderzoekshabitus.

Tijd: 240 uur (6 weken voltijdsbelasting)

Deadline: na de PKN-synode, dus eind 2007

2.3. *Vervolgonderzoek naar de relevantie van de PKN-besluitvorming voor de positie van vrouwelijke kerkelijk werkers*

Coördinatie: **nog open**

Omschrijving: onderzoek naar de vraag hoe de besluitvorming over kerkelijke professionals tijdens de PKN-Synode van 2006 uitpakt voor de positie van vrouwelijke kerkelijk werkers.

Kernvraag: wat is de toekomstige positie van vrouwelijke kerkelijk werkers in de PKN, gezien de besluitvorming tijdens de Synode van 2006 en wat betekent dit voor hun acceptatie in de breedte van de PKN?

Methode: a. analyse van de besluitvorming, b. literatuurstudie, c. eventueel interviews met kerkelijke beleidsbepalers.

Product: idem als bij 2.2 en eventueel een artikel in een in de PKN gelezen blad (*Woord en Dienst?*).

Doelgroep: a. idem als bij 2.1 en 2.2, b. actieve kerkelijk werkers, c. studenten HBO-theologie.

Uitvoering: een kerkrecht deskundige (**Hélène Oostenbrink?**).

Tijd: 240 uur (6 weken voltijdsbelasting).

Deadline: na de PKN-synode, dus eind 2007

2.4. *Onderzoek naar de positie van de kerkelijk werker in beleidsdocumenten van protestantse en reformatorische gemeenten*

Coördinatie: **Gert Noort**

Omschrijving: pilotonderzoek naar actuele (na 1995) documenten van ca. 25 gemeenten (10 klein-reformatorisch en 15 PKN).

Kernvraag: op welke manier wordt de kerkelijk werker – expliciet én impliciet – gepositioneerd in beleidsdocumenten, visiestukken enz. van plaatselijke gemeentes? Met speciale aandacht voor de rol van de kerkelijk werker in verhouding tot predikant, kerkenraad en vrijwilligers in de gemeente. Wordt die rol gedefinieerd en zo ja, op welke manier? Wat betekent dit voor zijn/haar rechtspositie en salariëring?

Methode: literatuurstudie en analyse van visiedocumenten, projectplannen, advertentieteksten, profielschetsen, budgetomschrijvingen, rechtspositieregelingen en eventueel tijdschriftartikelen waarin plaatselijke kerken hun visie uiteen zetten.

Uitvoering: een HBO-er, bij voorkeur iemand met arbeidsrechtelijke en organisatorische know-how. We denken aan een Heao-er, organisatiedeskundige of bedrijfssocioloog. Het onderzoek zou verricht kunnen worden in het kader van een afstudeeropdracht of eventueel (wanneer het een prof Ma student betreft), valt te denken aan een Master-thesis of Academisch Paper. Misschien wil ook **Jan Marten Praamsma** meedenken.

Product: artikel in één van de bladen die in deze kerken worden gelezen, in het bijzonder een blad dat zich richt op ambtsdragers en leidinggevendenden, eventueel ook onderdeel van een presentatie op de eerste studiedag van het Lectoraat.

Doelgroep: kerkenraden, HBO-theologen in de beroepspraktijk, studenten HBO-theologie.

Tijd: 320 uren (2 maanden voltijdsbelasting).

Deadline: 1 maart 2007.

2.5. Onderzoek naar de positie van de kerkelijk werker in beleidsdocumenten van evangelische gemeenten

Coördinatie: **Henk Bakker en Gert Noort**

Omschrijving: pilotonderzoek naar actuele (na 1995) documenten van ca. 15 evangelische gemeenten (verdeeld over het spectrum). Het moeten documenten zijn met een officiële status, d.w.z. aanvaard door gemeenten als onderdeel van hun beleid.

Kernvraag: op welke manieren worden leiderschapsrollen (voorganger, jeugdwerker, pastoraal medewerker, zendingswerker enz.) in deze documenten gedefinieerd ten opzichte van elkaar? Wat betekent dit voor hun rechtspositie en salariering?

Methode: idem als hierboven

Uitvoering: idem als hierboven

Product: artikel in een blad dat door evangelischen wordt gelezen, eventueel presentatie op studiedag.

Doelgroep: idem als hierboven.

Tijd: idem als hierboven

Deadline: idem als hierboven.

3. Analyses van plaatselijke gemeenten

3.1. Gemeenten in situaties van crisis (negatieve verandering)

Coördinatie: **Henk Bakker**

Omschrijving: case-study van enkele praktijksituaties, waarin een crisis optrad in plaatselijke gemeenten.

Kernvragen: wat waren bepalende factoren in het tot stand komen van deze crises? Zijn die te vinden onder programma's, processen, context of identiteit? Wat is de relevantie daarvan voor degenen die verantwoordelijkheid dragen in gemeenten? Is het mogelijk een crisis te overleven? Hoe draagt men de gevolgen?

Methode: a. ontwerpen van definities en ontwikkelen van een instrumentarium (voorgesprekken en literatuuronderzoek), b. interviews en casus-analyse in plaatselijke gemeenten, waar een crisis is geweest, c. expertmeetings.

Uitvoering: senior-onderzoekers met een goede ingang in de betreffende gemeenten. Dit onderzoek kan opgesplitst worden in een aantal verschillende afstudeeropdrachten, die elk één of twee gemeenten bekijken. Dit moet dan wel gebeuren met een overeenkomstige methodiek en instrumentarium.

Product: artikel of enkele artikelen, in bladen die zich richten op beleidsmakers en leidinggevend in kerken en christelijke organisaties (bijv. IDEA).

Doelgroep: leidinggevend in plaatselijke gemeenten, opleidingen theologie.

Tijd: 6 x 120 uur (3 weken voltijdsbelasting per gemeente) = 720 uur.

Deadlines: 1 maart, 1 mei en 1 oktober 2007

3.2. Gemeenten bij een kentering ten goede (positieve verandering)

Coördinatie: **Stefan Paas**

Omschrijving: case-study van enkele praktijksituaties van reeds langer bestaande gemeenten waarin een duidelijke verandering ten goede (ledengroei, vitaliteit, genezing van relaties, verjonging) plaatsvond.

Kernvragen: welke elementen waren van belang voor de verandering ten goede? Zijn er ook negatieve effecten van de verandering? Wat betekent dit voor mensen die verantwoordelijkheid dragen in de gemeente? Welke interventies zijn mogelijk op welk moment?

Methode: idem als bij 3.1

Uitvoering: idem als bij 3.1.

Product: idem als bij 3.1.

Doelgroep: idem als bij 3.1

Tijd: idem als bij 3.1.

Deadlines: idem als bij 3.1.

3.3. Gemeenten in pionierssituaties (emerging church)

Coördinatie: **Stefan Paas**

Omschrijving: op tal van plaatsen zijn en worden gemeentes gesticht. Dit gebeurt vooral vanuit evangelische gemeenten en in de CGK en GKV. In dit onderzoek gaan we na bij vijf van zulke projecten welke kwaliteiten aanwezig moeten zijn bij pioniers die in zulke situaties werken.

Kernvraag: wat zijn specifieke dynamieken van pioniersgemeenten, in onderscheid van reeds langer bestaande gemeenten? Wat betekent dit voor mensen die verantwoordelijkheid dragen in zulke gemeenten?

Methode: idem als bij 3.1.

Uitvoering: studenten onder leiding van een ervaren onderzoeker. Mogelijk kan een verbinding gelegd worden met onderzoek dat aan de VU wordt gedaan naar gemeentestichting.

Product: a. artikel of artikelenreeks in een blad dat zich richt op leidinggevend en beleidsmakers in de kerk, b. aanbevelingen ter verbetering en differentiatie van het theologisch onderwijs / nascholing aan pioniers.

Doelgroep: a. beleidsmakers op allerlei niveaus, b. theologische opleidingen

Tijd: 1000 uur (6 maanden voltijdsbelasting)

Deadline: 1 januari 2008

3.4. Migrantenkerken en multi-etnische gemeenten

Coördinatie: **Pieter Boersema**

Omschrijving: de kerk van nu en zeker de kerk van de toekomst kent in Nederland een belangrijke stroming van migrantenkerken en multi-etnische gemeenten. In dit onderzoek gaan we na wat zulke gemeenten, die vaak gekenmerkt worden door spanningen rondom de culturele identiteit, botsing tussen stijlen van leiderschap, generationele spanningen enz., onderscheidt van andere gemeenten. We letten daarbij in het bijzonder op de rol van het leiderschap in zulke gemeenten.

Kernvraag: hoe functioneert leiderschap in gemeenten die op de grens van twee of meer culturen staan? Hoe ontwikkelen zich de leiderschapsstijlen? Zijn er soorten leiderschap die het beter doen in de Nederlandse context dan andere?

Methode: idem als bij 3.1. Belangrijk is hier dat de ETF onderzoek doet of van plan is onderzoek te doen onder migrantenkerken. De VU is eveneens van plan reeds verricht onderzoek onder migrantenkerken de komende jaren uit te diepen en te verbreden.

Uitvoering: idem als bij 3.3.

Product: idem als bij 3.3. Wat de opleidingen betreft kan een resultaat zijn dat we aanbevelingen doen om theologische opleidingen beter te laten aansluiten op de behoeften van migranten-christenen.

Doelgroep: idem als bij 3.3.

Tijd: idem als bij 3.3.

Deadline: idem als bij 3.3.

3.5. *Onderzoek naar kerkvernieuwingsprogramma's in plaatselijke gemeenten*

Coördinatie: Stefan Paas

Omschrijving: in tal van gemeenten worden programma's gedraaid die direct of indirect zijn gericht op vernieuwing en (positieve) verandering van de gemeente. Te denken is aan *Alpha*, *Leven bij de Bron* of *Veertig Doelgerichte Dagen*. In dit onderzoek gaan we na of deze programma's effect hebben en in hoeverre dit te danken is aan het programma of aan andere factoren.

Kernvragen: bewerken programma's van kerkvernieuwing het doel dat zij beogen? Wat is daarvoor nodig? Maakt het uit welk programma wordt gedraaid? In welke mate heeft de context invloed op het slagen van een programma?

Methode: idem als bij 3.1.

Uitvoering: idem als bij 3.3.

Product: idem als bij 3.3 + adviezen aan organisaties die gemeenteopbouwprogramma's op de markt brengen.

Doelgroep: idem als bij 3.3.

Tijd: idem als bij 3.3 (veelal studentenafstudeeropdrachten).

Deadline: doorlopend, eerste resultaten maart 2007.

4. *Onderzoek naar de positie en het functioneren van de kerkelijk werker*

Omschrijving: wordt uitgewerkt in deelonderzoeken

Producten: a. onderzoeksrapport met nauwkeurige beschrijving en interpretatie van de gegevens (met verwerking van de gegevens in 1), b. nauwkeurige omschrijvingen van startbekwaamheid en beroepsbekwaamheid, c. definitie van een aantal constanten, knelpunten en vraagvelden voor verder onderzoek (oppakken in 1).

Doelgroepen: beleidsmakers in het onderwijs, GPW-docenten, HBO-studenten, kerkelijke beleidsmakers op verschillende niveaus.

Tijd: 1-1,5 jaar

Deadline: tussen 1 december 2007 en 1 maart 2008

4.1. *Historisch overzicht van de figuur van de kerkelijk werker*

Coördinatie: **Jan Hoek**

Omschrijving: dit onderzoek gebeurt in nauwe samenhang (of in combinatie) met het onderzoek onder 5.2. De aandacht is speciaal gericht op de posities van niet-ambtelijk leiderschap en zgn. 'hulpdiensten' vanaf de Reformatie. Dit betreft vooral een samenvatting van bestaand onderzoek (Mink, De Niet, Vd Linde, Post).

Kernvraag: welke positie is in de kerkgeschiedenis toegekend aan wat we nu 'kerkelijk werkers' zouden noemen?

Methode: idem als bij 5.1-5.2.

Publicatie: eventueel een overzichtartikel in een breed toegankelijk blad als CV.Koers of IDEA. Sommige onderdelen verdienen ook een afzonderlijke publicatie.

Uitvoering: **Jan Hoek**.

Tijd: 320 uur (2 maanden voltijdsbelasting).

Deadline: 1 mei 2007 (toezegging Jan)

4.2. Onderzoek onder kerkelijk werkers in protestantse en reformatorische gemeenten

Coördinatie: **Stefan Paas** en **Gert Noort** (ext. ass. Teus van de Lagemaat)

Omschrijving: dit onderzoek is erop gericht het daadwerkelijke profiel van actieve kerkelijk werkers in protestantse en reformatorische plaatselijke gemeenten zo goed mogelijk in beeld te krijgen. Met het oog daarop is dit onderzoek gericht op kerkelijk werkers die hun laatste benoeming na 2000 hebben gekregen (in dat geval kunnen ook werkers betrokken zijn, die al langer meelopen in het kerkelijk werk) of op hen die na 2000 op de arbeidsmarkt zijn gekomen. Idealiter zijn in dit onderzoek in elk geval de gemeenten betrokken die ook bij 2.2-2.4 zijn aangeschreven.

Kernvraag: wie zijn de kerkelijk werkers van nu? Daarbij moet aandacht bestaan voor issues als werkbeleving, rollen van mannelijke en vrouwelijke werkers, rechtspositie, carrière-ontwikkeling enz.

Methode: a. toesturen van vragenlijsten naar enkele honderden kerkelijk werkers uit verschillende kerken en gemeenten (2/3 PKN, 1/3 ref.), b. non-responsanalyse van hen die geen antwoorden terugstuurden (telefonische interviews), c. ca. 50 interviews met kerkelijk werkers (40 PKN, 10 ref.).

Uitvoering: wellicht moet dit onderzoek worden voorbereid met een pilot-onderzoek. Het is mogelijk dat de data van het onderzoek dat de CHE ooit voor Henk Post heeft verricht daarbij van dienst kunnen zijn. Dit wordt uitgezocht door **Teus van de Lagemaat**. Dit onderzoek kan gebeuren door HBO-studenten, onder begeleiding van twee docenten. Met het oog daarop moeten de vragenlijsten economisch worden opgesteld, zodat de antwoorden relatief eenvoudig zijn op te nemen in een databestand. Het is te overwegen om bij de analyse van gegevens ook gebruik te maken van de expertise bij P&A. Dit kan wellicht via het **Lectoraat Sociale Innovatie**.

Tijd: 1500 uur (ca. 9 maanden voltijdsbelasting).

Deadline: 1 september 2007.

4.3. Onderzoek naar het functioneren van kerkelijk werkers (niet-voorgangers) in evangelische gemeenten

Coördinatie: **Henk Bakker** en **Stefan Paas**

Omschrijving: De bedoeling is om door middel van een werkveldonderzoek (en omgevingsonderzoek) een helder beeld te krijgen van de plaats en het functioneren van de kerkelijk werker (na 2000) in evangelische kerken. De onderzoeksresultaten worden gebruikt voor verdere definiëring van de huidige en toekomstige HBO-GPW'er.

Kernvraag: Welke zijn de posities en ervaringen en opvattingen m.b.t. het functioneren van kerkelijk werkers in evangelische kringen? Enkele afgeleide vragen zijn onder meer: a. is er een ambtsvisie (in het hoofd of op papier)?, b. hoe kijken kerkelijk werkers zelf tegen hun positie en startbekwaamheid aan?, c. hoe wordt in de gemeente het 'product' kerkelijk werker beoordeeld?, d. waar gaat het mis of kan het misgaan met het functioneren van de kerkelijk werker?

Methode: een groep van 25 evangelische gemeenten, die representatief zijn voor het spectrum van pinkstergemeenten, charismatische gemeenten, vergadering van gelovigen en baptisten, wordt voor het onderzoek benaderd. Door middel van vragenlijsten ('opinion poll') en vraggesprekken wordt

gericht gevraagd naar de omgeving (visie op), positie, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de kerkelijk werker. De gegevens worden statistisch verwerkt, gewogen en geïnterpreteerd. Ten slotte volgt een terugkoppeling / eindbespreking met de betrokken gemeenten.

Uitvoering: idem als bij 4.2.

Product: Een hanteerbare interpretatie van de professionele status quo van de kerkelijk werker in de Nederlandse evangelische habitat. Een publicatie ligt voor de hand, mogelijk in *Soteria*?

Tijd: 1000 uur (6 maanden voltijdsbelasting). Benaderen van kerken: week 36-40. Enquêteering: week 41-47. Verzamelen, inventariseren, terugkoppelen: week 48-51.

Deadline: 1 juni 2007

4.4. Onderzoek naar de toekomst van CHE-GPW'ers (alumni-onderzoek)

Coördinatie: **Teus van de Lagemaat** en **Stefan Paas**

Omschrijving: dit onderzoek is bedoeld om erachter te komen in hoeverre en op welke manier afgestudeerde CHE-GPW'ers werk vinden. Het onderzoek heeft het karakter van een monitor-onderzoek. Met andere woorden: het moet elk jaar worden verricht, met terugwerkende kracht tot 2003. Het wordt verricht in nauwe relatie tot de HBO-spiegel.

Kernvraag: in hoeverre sluit de opleiding die CHE-GPW'ers hebben ontvangen, aan op de eisen van het werkveld?

Methode: vragenlijsten, non-responsanalyse en eventueel (telefonische) interviews.

Uitvoering: HBO-studenten onder begeleiding van een docent.

Tijd: 640 uur (4 maanden voltijdsbelasting) in 2007 en daarna ca. 240 uur (6 weken voltijdsbelasting) per jaar.

Deadline: 1 april 2007.

4.5. Onderzoek onder werkgevers van kerkelijk werkers in protestantse gemeenten

Coördinatie: **nog open**

Omschrijving: dit onderzoek richt zich op kerkenraden in gemeenten die kerkelijk werkers in dienst hebben. Ook hier beperken we ons tot kerkelijk werkers die na 2000 (opnieuw?) zijn aangesteld. Idealiter zijn in dit onderzoek in elk geval de gemeenten betrokken die ook bij 4.2 (en dus bij 2.2-2.4) zijn aangeschreven.

Kernvraag: wat zijn de ervaringen van leidinggevenden in kerken met 'hun' kerkelijk werkers? Die kernvraag kan worden uitgesplitst in deelvragen, zoals (in willekeurige volgorde): a. hoe beschrijven kerkenraden en voorgangers de positie van de kerkelijk werker in verhouding tot hun eigen positie?, b. welke verwachtingen hadden zij ten aanzien van hun kerkelijk werker bij zijn aanstelling en in hoeverre zijn deze verwachtingen gerealiseerd?, c. hoe beoordelen zij de effectiviteit van de kerkelijk werker met het oog op de doelstellingen waarvoor hij is aangesteld?, d. in hoeverre hebben leidinggevenden in de gemeente een eensluidend beeld van deze doelstellingen?, e. hoeveel sollicitanten kreeg de leiding op de positie waarvoor deze kerkelijk werker is aangesteld?, f. hoe is dat in het algemeen (wanneer de leiding meer sollicitatieprocedures heeft gehad)?, g. wat was de opleiding en werkervaring van de andere sollicitanten en hoe verhield zich dat tot hun afwijzing?, h. hoe beoordeelt de leiding in het algemeen de kwaliteit van de sollicitanten?, i. wat zijn de meest voorkomende redenen om mensen niet aan te nemen?, j. en welke redenen zijn primair van belang om mensen wel aan te nemen?, k. hoe beoordelen leidinggevenden de opleiding en vorming van hun kerkelijk werkers?, l. in hoeverre hebben zij zelf behoefte aan training op het gebied van omgaan met kerkelijk werkers en het leiden van veranderingsprocessen?

Methode: a. toesturen van vragenlijsten naar een groot aantal leidinggevende organen in een gevarieerd aantal gemeenten, die na 2000 één of meer kerkelijk werkers in dienst hebben genomen

(40 PKN, 20 klein-ref.), b. non-responsanalyse (telefonisch), c. afnemen van interviews met leidinggevenden in sollicitatiecommissies uit ca. 25 gemeenten (18-7).

Uitvoering: a. de verwerking van de vragenlijsten en de non-responsanalyse kan gebeuren door HBO-studenten, b. de interviews moeten worden afgenomen door docenten en / of senior-onderzoekers.

Tijd: 1500 uur (9 maanden voltijdsbelasting).

Deadline: 1 september 2007.

4.6. Onderzoek naar roepingen van vrouwelijke hbo-theologen in een reformatorisch klimaat

Coördinatie: **nog open**

Omschrijving: een onderzoek naar de roeping tot het ambt bij vrouwelijke kerkelijk werkers en bij vrouwelijke hbo-theologiestudenten in een reformatorisch klimaat.

Kernvraag: hoe en in hoeverre aanvaarden vrouwelijke kerkelijke werkers en hbo-theologiestudenten in een reformatorisch klimaat de officiële theorie dat zij in een niet-ambtelijke bediening tot hun recht komen en in hoeverre ervaren zij een roeping tot ambtelijke taken?

Methode: a. vooronderzoek (literatuur), b. interviews met ca. 10 actieve vrouwelijke kerkelijk werkers en ca. 10 vrouwelijke hbo-theologiestudenten.

Uitvoering: dit kan gebeuren door een of meer studenten onder begeleiding van een theoloog.

Tijd: idem als bij 4.7.

Deadline: 1 januari 2008.

4.7. Onderzoek naar werkers met een vriendenkring (geloofszending)

Coördinatie: **Gert Noort**

Omschrijving: vooral in evangelische gemeenten en evangelische organisaties werken mensen zonder salaris, maar met een vriendenkring die hen onderhoudt. In dit onderzoek willen we nagaan hoe deze mensen hun werk en hun werkomstandigheden ervaren. Dit onderzoek heeft een nauwe relatie met het onderzoek naar de rechtspositie van kerkelijk werkers, maar ook met hun zelfbeleving en welbevinden.

Kernvraag: hoe ervaren werkers met een vriendenkring hun werk en hun functioneren?

Methode: vragenlijsten en non-responsanalyse onder ca. 20 werkers.

Uitvoering: één of twee HBO-studenten.

Tijd: 320 uur (2 maanden voltijdsbelasting)

Deadline: 1 maart 2007.

4.8. Onderzoek naar voorgangers met HBO-profiel

Coördinatie: **Henk Bakker (i.o.m. Teus vd Lagemaat en Timo Jansen)**

Omschrijving: in Nederland hebben vooral evangelische gemeenten ervaring met HBO-geschoolde voorgangers/predikanten. We beperken ons tot gemeenten die hun voorganger na 1995 hebben aangesteld en onderzoeken in totaal ca. 10 gemeenten met een HBO-geschoolde voorganger. Meestal zullen dit evangelische of vrije gemeenten zijn. Het onderzoek vindt plaats onder de voorgangers zelf (gelijksoortige vragen als in 4.1), onder overige leidinggevenden in de gemeente (overlap met 4.2) en eventueel met gemeenteleden.

Kernvraag: Wat zijn de ervaringen van deze 10 gemeenten met HBO-geschoolde voorgangers? Hebben HBO- (dus niet WO-) opgeleide voorgangers voldoende te bieden?

Methode: literatuurstudie om te komen tot een instrumentarium (vooral gericht op wat volgens de theorie het verschil is tussen een academisch en een HBO-theoloog), vragenlijsten (toetsing van dit verschil in de praktische ervaring van gemeenten en voorgangers), non-responsanalyse en interviews.

Uitvoering: idem als bij 4.2 en 4.3.

Tijd: 640 uur (4 maanden voltijdsbelasting).

Deadline: 1 mei 2007

4.9. Onderzoek naar professionals met een dubbele roeping (parttimers)

Coördinatie: **nog open**

Omschrijving: dit onderzoek volgt op de onderzoeken onder 4.3-4.5 en wordt aangevuld met een onderzoek onder een aantal deeltijdpredikanten uit de PKN en eventueel uit andere kerken. Er is een groeiend aantal predikanten, voorgangers en kerkelijk werkers die gedeeltelijk binnen en gedeeltelijk buiten de gemeente werken. In dit onderzoek willen we nagaan hoe deze praktijk bevalt bij de werkers zelf, bij hun kerkelijke werkgevers en bij de gemeentes die zij dienen.

Kernvraag: functioneert de deeltijdprofessional beter, even goed of minder dan de voltijder, in de beleving van de betrokkene zelf, zijn of haar werkgever en de gemeente?

Methode: a. vervolganalyse op de gegevens van 4.3-4.5, b. vragenlijsten naar max. 10 PKN-predikanten en hun kerkenraden (dit kan een afzonderlijk onderzoek zijn, dat dan wel qua vraagstelling gecoördineerd moet worden met de vragen bij 4.3-4.5), c. interviews.

Uitvoering: idem als bij 4.6.

Tijd: idem als bij 4.7.

Deadline: 1 september 2007.

4.10. Onderzoek onder vrijgevestigde pastores

Coördinatie: **nog open**

Omschrijving: de beroepspraktijk van kerkelijk werkers is breder dan de kerk. Soms vestigen zij zich als zelfstandig pastoraal werker of als predikant op commerciële afroep. In dit onderzoek willen we nagaan wat de specifieke dynamiek is van dit facet van de beroepspraktijk.

Kernvraag: op welke manier functioneren vrijgevestigde pastores en wat heeft dit te zeggen voor de toekomst van de HBO-theoloog en voor de opleiding GPW?

Methode: a. vragenlijsten naar ca. 15 vrijgevestigde pastores, b. interviews.

Uitvoering: dit kan gebeuren door studenten (afstudeeropdrachten). Eventueel kan **Alie van Dalen** advies geven.

Tijd: idem als bij 4.7.

Deadline: 1 september 2007.

4.11. De spiritualiteit van het leiding geven

Coördinatie: **Stefan Paas**

Omschrijving: een onderzoek naar de spiritualiteit van (toekomstige) beroepsbeoefenaars.

Kernvraag: hoe zijn spiritualiteit en leiding geven met elkaar verbonden in de kerk in het algemeen en bij kerkelijk werkers (mannen en vrouwen) in het bijzonder? Kunnen toekomstige beroepsbeoefenaars kiezen wat voor soort leider zij zouden willen zijn? Wat kunnen de resultaten van dit onderzoek betekenen voor de opleiding GPW?

Methode: een gericht onderzoek onder een behoorlijke groep kerkelijk werkers (zowel mannen als vrouwen), die ook benaderd zijn in de onderzoeken bij 4.2-4.3 en theologische reflectie op de bij 4.2-4.10 verkregen resultaten.

Uitvoering: een ervaren onderzoeker met expertise op dit terrein. Mogelijk kan **Johan Hegeman** hier iets betekenen.

Tijd: 800 uur (5 maanden voltijdsbelasting)

Deadline: 1 januari 2008

5. *Onderzoek naar leiding geven, ambt en bediening (hermeneutisch kader bij 1-4)*

Coördinatie algemeen: **Jan Hoek, i.s.m. Henk Bakker, Pieter Boersema**

Omschrijving: hieronder uitgewerkt in deelonderzoeken.

Product: publicatie over een christelijke theorie van leiderschap.

Tijd: 1-1,5 jaar

Deadline: grote delen van dit onderzoek zijn gekoppeld aan en bouwen voort op bijbels-theologisch en systematisch-theologisch onderzoek dat aan de ETF gebeurt, in het programma *Gemeenteopbouw en Gezagsstructuren*. Het ligt in de bedoeling dat de ETF in januari 2008 een eerste symposium organiseert over dit programma en in mei 2008 een tweede symposium, samen met het lectoraat. In die periode zal het lectoraatsonderzoek specificaties, toepassingen en aanvullingen aanbrengen waar dit gewenst is vanuit hbo-perspectief.

5.1. *Onderzoek naar patronen van leiding geven in de Bijbel*

Coördinatie: **Jan Hoek**

Omschrijving: exegetisch en hermeneutisch onderzoek naar de manier waarop de Bijbel spreekt over het dragen van verantwoordelijkheid onder het volk van God, in het bijzonder in de plaatselijke gemeente.

Kernvraag: in hoeverre is uit de bijbelse gegevens een normatief patroon af te leiden voor de hedendaagse invulling van ambten en leiding geven binnen de christelijke kerk en gemeenten?

Methode: literatuurstudie.

Uitvoering: dit wordt voorbereid in het onderzoeksprogramma G&G en gecoördineerd in gemeenschappelijke studiedagen in januari en mei 2008.

5.2. *Kerkhistorisch onderzoek naar leiding geven in de gemeente*

Coördinatie: **Jan Hoek**

Omschrijving: kerkhistorisch onderzoek naar ambt en leiding geven, met bijzondere aandacht voor niet-ambtelijke vormen van verantwoordelijkheid dragen en leiding geven.

Kernvraag: welke vaste patronen (constanten) en welke bijzondere patronen (variabelen) van leiderschap zijn te vinden in de geschiedenis van de protestantse kerken? Dit kan worden onderzocht in specifieke periodes, zoals: a. eerste eeuw n.C., b. Moderne Devotie in Nederland (met vrouwen in leidinggevende posities), c. 16^e eeuw in W-Europa, d. 19^e eeuw in Nederland, maar ook in de missionaire beweging in de Angelsaksische wereld (met een grote plaats voor vrouwen), e. 20^e eeuw in Nederland en (Evangelisch/Protestants) Vlaanderen

Methode: literatuurstudie.

Uitvoering: idem als bij 5.1.

5.3. *Onderzoek naar management- en leiderschapstheorieën in christelijk perspectief*

Coördinatie: **Pieter Boersema**

Omschrijving: overzicht en analyse van moderne theorieën over leiding geven en management, voor zover zij een rol spelen in de christelijke gemeente. De nadruk ligt op de ethiek van het leiderschap.

Kernvraag: welke gedachten over leiding geven en management spelen een rol in de christelijke gemeente, hoe kunnen deze gedachten systematisch worden geordend en hoe kunnen zij kritisch worden getoetst?

Methode: (a) analyse van literatuur over leiding geven en management op het christelijk erf, (b) ontwerpen van mentale kaart van algemene leiderschaps- en managementtheorieën en de positie van 'christelijke' theorieën op die kaart, (c) interviews met een aantal figuren in de kerken, in evangelische gemeenten en in christelijke organisaties die zich richten op de kerken (zoals Willow Creek

Nederland), (d) ontwerpen van een theologisch / ecclesiologisch evaluatiekader voor theorieën over leiding geven en management.

Uitvoering: dit is een multidisciplinair onderzoek, waarin theologische en bedrijfskundige expertise vertegenwoordigd moeten zijn. De onderzoeksresultaten uit 2.3 en 2.4 moeten hier volop meespelen. Partner in dit onderzoek zou eventueel het Lectoraat Sociale Innovatie (**Jack Crielaard**) kunnen zijn. Interviews kunnen worden uitgevoerd door studenten (MER?). Voor theologische analyse kunnen we hier ook gebruik maken van wat aan de ETF al is gedaan. Prof. **Patrick Nullens** is hier sleutelfiguur. Wellicht kan ook **Johan Hegeman** in dit onderzoek meedoen.

Tijd: 1000 uur (6 maanden voltijdsbelasting).

Deadline: tweede helft 2008

5.4. Systematisch-theologisch onderzoek naar leiding geven in de gemeente

Coördinatie: **Jan Hoek**

Omschrijving: reflectie op exegetische en hermeneutische gegevens om te komen tot een helder en theologisch verantwoord begrippenkader, waarmee we kunnen spreken over leiding geven, gave en ambt en hun onderlinge verhoudingen. Hierbij dient de hedendaagse oecumenische discussie over ambt en leiding geven te worden betrokken. Tevens stippelijnen naar de praktijk: aan welke bijbelse normen moet een hedendaagse invulling van leiding geven en verantwoordelijkheid dragen in elk geval voldoen en welke piketpaaltjes kunnen we slaan op grond van lessen uit het verleden?

Kernvraag: wat is een helder en theologisch verantwoord begrippenkader, waarmee we kunnen spreken over leiding geven, gave en ambt en hun onderlinge verhoudingen? Binnen welke theologische coördinaten kan een verantwoord patroon van leiding geven worden ingetekend? Op welke manier kan dit de opleiding GPW beïnvloeden?

Methode: literatuurstudie.

Uitvoering: idem als bij 5.1.

Tijd: 640 uur (4 maanden voltijdsbelasting).

Deadline: 1 maart 2008

5.5. Theologisch onderzoek naar ambt, liturgie en sacrament

Coördinatie: **nog open**

Omschrijving: veel van de discussie rondom ambt en leiding geven draait om de vraag wie de gemeente mag voorgaan in de liturgie en de bediening van de sacramenten. In dit onderzoek zoeken we op basis van bijbels-theologische en systematisch-theologische bezinning een weg in deze discussie.

Kernvraag: in hoeverre is het voorgaan in de liturgie en de bediening van de sacramenten noodzakelijk verbonden met het staan in een (gewijd) ambt?

Methode: literatuurstudie, met verwerking van gegevens uit 2.1, 2.4-2.5, 3.3-3.4 en 4.1-4.5.

Uitvoering: een academisch theoloog, of verschillende academische theologen in verschillende studies. Pieter Siebesma is hiermee bijv. al bezig. We kunnen Hendrik-Jan de Bie hierbij ook betrekken.

Tijd: idem als 5.5.

Deadline: 1 maart 2008.

Aandachtspunten in het onderzoek

1. Het is belangrijk om de evangelische beweging goed in beeld te houden en ervoor te zorgen dat de vraagstellingen mede vanuit de dynamiek daar zijn geformuleerd. Evangelischen moeten zich kunnen herkennen in de vragen van het lectoraatsonderzoek.

2. Gaandeweg het onderzoek zal een visie moeten groeien op een verantwoorde combinatie van empirisch/sociologisch materiaal en theologische gegevens.
3. Blijvende aandacht moet er zijn voor de plaats die vrouwen innemen in het onderzoek. Indien mogelijk, moet er een vrouw in de kenniskring worden opgenomen.